

باياتی اوسطوره باخيميندان

«مير علی سيد سلامت»

آذربايجان خالق ديلى-نين بير بزه-يى ده باياتي اولموش. باياتي شعر فورماسيندا آذربايجان خالق شفاهي ادبياتي-نين سينه-دن سينه-يه گزن، ديبلر از بري اولان، ژانرلاريندان بري سايبليير. باياتي تورک ديلينده دانيشيقلار برابر، زامانلا آخيب گلن، بير چايا بنزه-بيير كي ياتاقلاريندا گولله-له-نرک اينجه-ليکله سورمه-له-نيب و بارا اوتوروب

اينديده باياتيلارين تاريخي، اجتماعي، اقتصادي، دامغالارينين آزما چوخ تدقيقاتي آپاريليب. يالنيز اساطير باخيميندان بو تدقيقات بير اوز (Categories) کيمسه-نين بنينينه دوشمه-ييب-دير يا يازي-يا آينماييب-دير. باياتيلار هر شئي-دن اول اساطير کاتگوريا-لاريني چنوره-لرينده داشي-بييرلار

اساطير دنيا گوروشو، حياتلا برابر بيزيم اولکه-لرده ياشاييب و او قدر گوجلو اولوب كي اوز چنوره-سينده اولانلارا انتگي بوراخيپ و صبا يئلي-نين قاناديندا، يئر اوزونه يايينلانيب-دير و ايندينين ايندي-سينده ده، دونيانين بير چوخ حيصه-سي، بو اوسطوره-وي يئرینه، هنج بير مناسب اولقو ياراشديرانمايب و همن بو اولقو-لاري اوزگونده-ليک-لرينده (Archetype) (آيين-لي) اولقو و آرک-تايپ يامساييلير. ايل بولگوسو، فصیل بولگوسو، هفته بولگوسو، يارانش اساطيرلري، بير چوخ مذهب بيچيم-لري، بو مجموعه اساطير-لرله سيخ باغلي و اولاردان آسيلي گورونور

اوسطوره حياتي، تورک خالقلارينين ايچري-سينده، هه-له غريب گورنمکه-دير. دنملي بو حياتلا تانيش اولماق زامان طلب اندير. اوسطوره گوزلوگو ايله، شفاهي ادبياتين قول-بوداغينا باخاندا بير يئني دنيا، فوق العاده و تاييسيز اينجه-ليکلر، دويلماز معنالار گوزه چارپير. تاريخ، اقتصاد و تاريخي فورماسيون-لاردا جوابي اولمايان بير چوخ سئواللارا جواب تاپيلير. اورنک اوچون

من اشيق باغدا دارا

آچ زولفون باغدا دارا

بولبولو گولدن اوترو

چکيرلر، باغدا دارا

آشيقام، ياز فراقی

اوخويان ياز فراقی

تاماشادير بولبون

گول ايله، ياز فراقی

گنيميسن پر سنگيني

گني ساللان پر سنگيني

دئسم داغلارا گۆتورمز

درديمين پر سنگيني

آشيق، باشينا باغلار

زولفون باشينا باغلار

بولبول اولدو، گول اولدو

قالدي باشينا باغلار

آشيقام قارباغلار

گوي باغلار، قارباغلار

باغدا بولبول اولنده

قيزيل گول، قارا باغلار

بئله بير فضا و اورتام، گول، بولبول، بولبولون دارا چكىلمه-سي، ياز فراقى، نيبه بولبول اولور، ... و سايره-يه، يالنيز اساطير جواب وئره بيلر.

اساطير باخيميدان باياتي، چوخ اسكي زامانلاردان بري ياشايبيدير. اساطير وارليقيدان بري باياتي دا اولوب، ياشاميش-دير. بئله اولورسا، باياتي، بو دونيا گوروشونون بير حيصه-سي-نين سمبولو، سيمگه-سى آيينلي . ميف-لى مراسيم-لرين اوز اشتراك-يله ايفا ائده-ني و بير نوع اوبرازي (بياني) ساييلير. بو معناني باياتي كلمه--سي-نين (ي) شكيل-چي-سینه گوز اورتسك، بايات كلمه-سي، چوخ اصطلاح-لارا داخيل اولور. موسيقي فورمالاريندا اؤرنك اوچون: بايات تورك، بايات قاجار، بايات شيراز، بايات عجم، بايات كورد، بايات اصفهان، شعر فورماسي، اؤرنك اوچون ينددي هيجالي، دورد ميصراع-لي بير فورما، موغام ايفالاريندا قره-باغ شكسته-سي، كسمه شكسته، آشيق-لارين زنگين اجرالاريندا، بؤيوك دم-يره ماليك اولور

بؤيوك اديب-لر بو كلمه باره سينده اطرافلي استقامت-لرده و باشليقلاردا مباحثه آپاريبلار. سلمان ممتاز يازير: "روايته گوره بايات "اوغوز خانين نه-وه-سي-دير". "باياتي يعني «بايات قيبيله-سي»-نين مخصوص شعر فورماسي

اسكي اوغوزنامه گوره، اوغوز "گون، آي، اولدوز، گوي، يئر، دنيز"ين ياراداندير. بئله اولورسا، زامان باخيميدان، باياتيلار لاپ ايلكين چاغلارا عايد اولور. "بايات" كلمه-سي، ايندي ده قالميش و «اسكي»، «كؤهنه» معناسينا ايشله-نير. بو كلمه فلسفه دونياسيندا، "قَدَم" كلمه-سيله، "ايلكين يارائيش" معناسي داشيير. بونون اوزوده تانري-لارا حصر اولان معنالاري آرايا گتيرير. بو معنا، بو باخيش، بيزي بير باشا اساطير دونياسينا آپارير. بو دونياني قيساجا بئله دئمك اولار

اسكي تورك اساطير دونيا گوروشو

اسكي تورك اساطير دونيا گوروشونده دئييلير: دونيانين يارائيشي و دوامي 12000 ايلده اولوب. اون ايكي مين ايل بير بوتون دؤور حسابلانير. هر دؤور باشا چاتاندان سونرا ايكي احتمال گورونور

- بېرىنچى احتمال بوندان عبارتدېر: كائىنات و كائىناتدا نە وارسا آلت-اوست اولا. بئله بېر احتمال بوتون سونتت-لرلە، آيىن-لرلە - تصديق اولونور. دۇور باشا چاتاندا، كائىنات "دۇورگە نوقطە-سېندىن" يا "تخرىب نوقطە-سېندىن" گنجېر

- ايكىنچى احتمال بوندان عبارتدېر، كى، هنج بېر حادىئە باش وئرمە-يېر. بئله بېر وضعيت دە، دۇور آرتىق باشا چاتما اوزە-رىندە سئير ائدېر

اون ايكى مېن ايل مختليف اۆز-ل-لىك-لرلە بۇلونور: بېرىنچى اولراق، اون ايكى «مېن ايل-لرە»، «هزاره لرە» بۇلونور. بو بۇلگونون طبيعى سمبولو و نظيرە-سى ايندىيە-دك گوندە-لىك-لرلە قالمقادېر. بېر ايل بېر كامىل دۇورون سمبولو، هر آي بېر هزارە-نېن سمبولو، انلە جە دە هر ايل باشا چاتماسىلە آلت-اوست اولما نوقطە-سېنە ياخيلاشېر

ايلين منتظم قورتارماسى، ايلين ايلك گونوندىن اون ايكى آي تامام اولاندان سونرا باشلايېر. اسكى «اوسپورە-وي» دونيا گۇروشوندا «360» گون بېر كامىل منتظم ايل ساييلىر. قالان بئش گون «خمسە-ي مسترقە» (بئش اوغرو لانمىش) اينتظام سىزلىق گونلرې و دۇورگە نوقطە-سېنېن باشلانېشى حساب اولونور

بو نوقطە هر ايل آخېر چرشمبە-دن باشلانېر. آخېر چرشمبە-دە اينسانلار قىيام قىيامتە، دۇورگە نوقطە-سېنە ياخي-لاشما مراسىم-لرېنى باشلايېر لار. ايلك اينسانلار، مئيوە، توملاردان فايدالانان چاغلار، زومار مئيوە-لرې، بادام، جويز (گېردە كان)، كېشمېش (چرشمبە يېمىشى) اولاي بيلردې. آل-اوست اولما چاغى، داها زومار لازىم گۇرونمە-يېر. نە كى زومار مئيوە ساخلاىب، آرايا گلىب يېيىلېر. آخېر چرشمبە دونيانېن سون گونلرې اولدوقدا، بوتون عادى ياشايېش قانونلارې كنارا و قېراغا قويولور. ايلين سون نچە گونو، سون چاغلار، كائىناتېن داغىلماغىنا حاضېرلاشراق ياشانېلېر

چرشمبە و چرشمبە-دن سونرا كى تامام اولاندا، بېر دۇور كامىل (يارانىش و داوامى) قورتارمىش حساب اولونور. گنجېدكە، نوروز (يېنى گون - يېنى گونش) باشلانېر و شن-لىك اولونور. قئېد اولونمالي دېر كى، نوروز، يېنى گون، يېنى دۇورون باشلانمىسېنى اوزوندا داشېر. حال حاضېردە كۇهول ماغارادا ياشايان كىمى، گۇروشلر بو سببلە باشلايېر كى، قونشو كۇهول، ماغارالارېن ساغلام-لېغېندان خېردارلىق اولسون. نوروز بايرامى-نېن مراسىمى بېزې بېر باشا دوز كۇهول ماغارالارېن گۇروشلرېنە گندن زامانداك آپارېر

، يېنى دۇورون سمبولو، نوروزلا باشلانېر. بو گنجېد و دۇورگە نوقطە-سى ھە-لە قطعى (New Year) بو اساسدا، يېنى گون، يېنى ايل نۇرگە نوقطە-سى سايىلمېر. ايلين اون ايكى ايلك گونو، دوبارە اون ايكى مېن ايلين سمبولو سايىلېر. «هر بېر گون، بېر مېن ايلين سمبولو» نظردە آلىنېر. بئله سمبولو گۇتورمك حال حاضېردە بېر چوخ سونتت-لرلە ساخلاىر. اۇرنك اوچون: «مىسحىت دە»، خاجى سويا سالما مراسىمى. اون ايكى گون، بېر كامىل دۇورون سمبولو سايىلاندا، قورتولان دم لردە، كائىناتېن آلت-اوست اولما ايمكانى فوق العادە چوخالېر. انلە ھمن بو نندنە گۇرە «13» اولان چاغدا، دام كۇلگە-سى و قاراسى آلتىندا ياشانېلمېر، تا اولدوقجا صدمە و ايتكى اولماسېن

كىمى اليمىزدە توخوم، (Archetype) گۇي گۇيردېلېر، كى تخرىب «آلت-اوست اولماق» كاتنگورىياسى باش وئرسە، بايات اولقو كائىناتى باشدان قورا بېلمك ايمكانى الدە اولسون. بېزىم موجود مراسىملردە، گوندە-لىك-لرلە دئىيلن و گۇرونن كاتنگورىيالار يۇرلې و دە-يۇرلې و درېن مضمونلودور لار. هزارە-لر (مېنجە-لر) اساطىرلردە آدلىم بېر بۇلگو سايىلېر. هر هزارە دە باش وئرن حادئە-لر او هزارە-يە اۆزل اولور

ايكىنچى اولراق، اون ايكى مېن ايل بېر آيرى اۆز-ل-لىك-لە دو بۇلونور. بېر كامىل دۇور ماغارا دووارلارېندا بېر كامىل دابىرە رسمىلە دۇورد حىصە-يە بۇلونموش، قازىلېب. هر حىصە-نى 3000 ايل قدر زامان احاطە اندېر. هر حىصە، «گاہ»، «قات»، «قاس» آدانېر. بېرىنچى گاہ، ايكىنچى گاہ، اوچونجو گاہ، و دۇردونجو گاہ. اساطىر-لرېن بوتون حادئە-لرې گاہ-لار (قاتلار) اساسېندا و بېر سېرا جزء حادئە-لرې هزارە-لر اساسېندا اليمىزدە وار. بېرىنچى گاهدا يارانېش مېنوي (روحانى)دېر

بو يارانېش بئله دئىيلېر: «بېزىجى گاہ-دا[1] يارانېش لمس اولونمايان، فېكىرسىز، حركت-سىز اولموش». مختلف قايناقلارلا گۇرە، هر شنى دن اول زروان[2]، بۇلونمە مېش زامان نورلا بېرگە موجود دېر لار. زروان ايستە-بېر كى انولادى اولسون؛ يازىلېب «دايانىيان زمزمە انلە-دى»[3]. ان ايلكىن يارانېش بو اساطىرلرە گۇرە «كلمە»-دېر. انلە-جە-دە كلمە يارانېشى اهورامزدانېن يارانېشىندان ايلكىن

و اونلار يارانيشي-نين سببي اولدوغو اوچون كلمه-نين و آيه-لرين، داهادا مقدس اولماسينا باعث اولموش-دور. بو اساسدا ايسه «ان ايلکين كلمه-دير». بو اساطيرلرده صراحت وار، زروانين ايسته-ديديگينه گوره آهورا مزدا و شوبهه-سينه گوره اهريمن وجود تاپيرلار. بئله-ليکله بيرينجي گاه باشا چاتير. بو حادثه-لري هزاره-لر اساسيندا ايضاح ائتمك حال حاضرده ممكن دئييل

ايکينجي گاه-داه، قيزيل (قيرمیزی) آلمانين رولو

ايکينجي گاه-دا، اهورامزدا و اهريمن واسيطه-سيله مادي يارانيش باشلانير. ايکي اولکه موجود اولور. ايشيق اولکه-سينده اهورامزدانين ياراييجي-ليغي اوست طرفده يئرله-شير. اوچ سمت-دن حدقه-سيز و سونسوز، آشاعي سمت-دن قارائليق اولکه-سيله حدقه-له-نير، باغلانير. ايشيق اولکه-سينده ايلک يارانيش، مقدس اينک و ايلک انساني احاطه ائدير. بو يارانيش «اصلي-کرم» ده ان دورو، ان ياراشيqli صورت ده ساخلانيلير. بير قيزيل آلمانين (قيرمیزی آينمايان آما – ممنوعه آل آما) ياريسي اصلي و ياريسي کرمدير

وحدت وجودي»ون (وارليق بيرليگی-نين) عالي صورته تعريفی و اثباتي ساييلير. «Pantheism» بو اويرازين (بيان-ين) اوزو اينديکي وحدت وجود مکتبي-نين بوتون قضايالارين بير تک آلمادا ايضاح ائتمك ممكن اولور. في الجملة، ماهيت، وجود (وارليق)، ماهيت و وجود فرقلي، ... و سايره بير آلمانين ايکي وجودا چنوريلمه-سي، وحدت وجودون بيغجام و اعلي صورته اثباتي ساييلير. وحدت وجود سونرالار بير کامل فلسفه مکتبینه چنوريلير. بو مکتبه هر کار اکتترين تکامل و بوتونلشمک يولو، اوز آتريبوتوندا رشد و کل وجودا فنا اولماسي ساييلير (attribute)

وحدت موجود – وار اولماق بيرليگی). «وحدت وجود» مکتبي (Monism :بو قيزيل آما اوزلويونده بير آيري فلسفه مکتبي ده داشيبير سونرالار «وحدت موجود» مکتبي-له اوز-اوزه دايانير. بو اسکي فلسفه مکتب-لري-نين اساس فرقلي بندن بير ي تکامل يولو ساييلير. وحدت موجود مکتبینه تکامل يولو بوندان عبارت-دير: «هر کار اکتتر[4] اوز آتريبوتوندا او قدر رشد انده بيلير کي اوزو وجود و وارليق پايان اولسون». اوزنک اوچون قيزل آلمانين اوزونو گنيرمک اولار. بو تفکر، داشين، آعاجين، قايانين، داغين، ... و سايره-نين دانيشماسيني ايضاح ائدير و همن بو تفکر گوجلو فلسفه مکتب-لرينه اوزنک اوچون: حروفیه ... و عظمت-لي فيکير حرکت-لرينه اوزنک اوچون: نسيمي، حلاج ... و سايره چنوريلير. بو قضيه چوخ سونرا يوناندا «هيسپريد»[5]ين قيزيل (منتال) آلمالارينا چنوريلير

ايکين وجودلار موجود اولاندان سونرا آلتی کؤک يارانير. اوغوزنامه ده دئييلير: «گون، آي، اولدوز، گؤي، يئر و دنيز» اوغوزون اولادلاري-ديرلار[6]. بو يارانيش و اونون ترتيبی و موضوعو، سينه-دن سينه-يه زامانين لايبرنتيندن کنچميش و او قدر بوللور لاميش کي اونون واسيطه-سيله «اونستان» تصحيح ائتمک اولار

اونستادا بو يارانيشين موضوعو و ترتيبی بئله دئييلير: "مادي يارانيشلاردان ايلکين گؤي، سونرا سو، اوچونجو يئر، دوردونجو بيتگی، بنشينجي قويون، آلتينجي مردم"[7]. گورونور کي اوغوزنامه ده اولان آلتی کؤک برابر ده-يه-ره مالیک اولان، بييه-له-نين کاتنگوربالاردان عبارت-دير. آما، اونستادا ذکر اولان روايت-ده بيتگی يا قويون يارانيشي «گونش» و «آي» يارانيشي-نين يئرینه اوتورور

آلتی کؤک موجود اولاندان سونرا، «عشق» کاتنگورياسی مئيدانا و اورتايا گلير، آرايا قويولور و پايلانير. گؤي، داغ و آلتی کؤک-دن هنج بيريسي عشقه (اشيقلاماغا) قابيل گورونمه-بييرلر، و يالنيز ايلک اينسان عشقه قابل و لايق و اولوملو گورونور. انله بو ترکيب و فضاذا «حافظ»-ين شعري-نين

آسمان بار امانت نتوانست کشيد

قرعه عشق (کار/فال) به نام من ديوانه زدند

مضمونونو تؤول ائتمك اولور. ايلك اينسان عشقه بيه-لندن و ماليك اولاندان سونرا، بوتون عشقندن آسيلي اولان كاتنگور يالار «قلبي درك-لر، عرفان، اخلاق و ...» مئيدانا گلير. آلتى كوك و ايلك اينسان تانري-لار مجمعي-نى (توپلانتى-سىنى) تشكيل وئرير

هفته بؤلگوسو دونيانين چوخ حيصه-لرينده بو توپلانتى-نين آدلاريني داشيبيير. دوزدور كي بير نچه-سى ده ده-بيشيليب اما حتي بير كاركتئيرين [8] آدي باقي اولسايدى، موضوع و قضيه ثابت اولونموش ايدي. ايلك اينسان بو مجموعه-ده يارانيش پروسسيله توصيف اولونور.

:اينگيليسجه

Sunday گونش گونو

Monday آي گونو

Saturday اولدوز گونو

Thursday ايلديريم و گوي گونو

:فرانسيزجا

Lundi آي گون

Mercredi اولدوز گونو

Mardi سو گونو

Jeudi يار اديجيليق گونو

:آلمانجا

Sonntag گونش گونو

فعلي، ائلچي دوشمك و يارانيش معناسيناديير (Freien)، Freitag يارانيش گونو

ذكر اولونمايدير كي: گون، آي، اولدوز گونونده هنج بير فيرتينا باش وئردير، يالنيز «گوي» گونوندى (آخير چرشمبه-دن) فيرتينالار باشلانير.

بنله بير بيان-لارين موجود اولماسي، اساطيرلرين گوجلو ياييلماسيني و قدرتيني اوزويله داشيير و بيزيم اوز آيين، سنت، گونده-ليك لرده موجود اولماسيله اؤرنك اوچون: نوروز (يئنى گون)، سيزده (سوزدك!)، آبلين اون ايكي آيا بؤلونمه-سى و دؤرد فصيله و مئوسيمده قرار وئريلمه-سى و مختلف بيان-لارين بو اساطير-لردن الده اولماسي، بير گننيش يايينلانميش نظريه-نى تنقيد اندير. بو نظريه-ده

دئىلىر كى: "ايجماع-لارين رشد پروسسىندە معين مرحلە دە معين اساطير يارانير" [9]. بىزىم موجود فرەنگ-دە اولان مختلف اوبرازلار (بيان) ثبوت انديركى: بو اساطير يالنىز دونيانين ايلك تفكر و تمدن اوجايندا يارانيب، و يايلىب-دير. بو معنایى علمى مباحثە-لر دە، اوز «تمدن تاريخى» ادلى كيتابىندا قنيد اندير كى: "ايلكىن سودان باش قووزايان قارە، آسيا قارە (TwinB) «تصدیق-لە-بیر: «تواین-بی سیندن عبارتدیر او زمان أوروبا، عربستان، هند و هندوچین آسیا قارە-سینین یاریم آدلاریندان و ایکی آمریکا و آفریقا بو قارە-نین آدلاریندان تانییدر» [10] بئله-لیکله ایلکین تمدن و تفکر آسیا بۆلگە-سینە عاید اولاییلر.

ایکینجی گاهین سونوندا آلتی كۆك-دن سونرا خنیرلی بیتگی-لر و خنیرلی حیوانلار عالمی یارانیب، یئر اوزو بهشته چنوریلیمیشدیر. قورد، قوزو ایله بیرگە، بیر گوزە-دن سو ایچمیشدیلر.

ایکینجی گاهدا، قارائلیق اۆلكە-سیندە اهریمن اهورا مزدا یارادان کاراکترلرین شر هالای-لارینی، ضید-لیک-لرینی یارادیر. اولوم، قارائلیق، آجی-لیق، و وحشی-لیک ...، اهریمن یارادیجیلیغی حساب-آلینیر. ایکینجی گاه-باشا چاتاندان سونرا، اوجونجو گاه باشلانیر. قارائلیق اۆلكە-سی، ایشیق اۆلكە-سینە قارشی یوروشە و هجوم کچیر. ایشیق اۆلكە-سی، اهریمنین سلطە-سینین آلتیندا اولور. اوجونجو گاه یئددینجی هزاره [11] ایله باشلانیر. یئددینجی مین ایل-لیگین ایلک چاغلاریندا اهریمن یوروشونو بیتگی عالمینە یئریدیر. باغلار خزل اولور، قورولموش بهشت پوزولور. باغلارین خزل اولماسیله بولبول دیدرگین دوشور. هیجران، فرقت، درد، الم باشلانیر.

بو فرقت داها بیر ایل لیک فرقت دئییل، بلکه، بیر گاهي احاطه اندن، زمان جا «اوج مین ایل» فرقت ساییلیر. خزل اولموش باغلاردا، دیدرگین دوشموش بولبول اهریمن هجومونون آلتیندا گاهدان دارا چکلیر، گاهدان قاققین دوشور. بیر گاه قوجالمیش بولبول خیالدا گوله حیجله قورور. گاهدان قوجا بولبول یادینا باغلار دوشور. بئله بیر اورتام، بایاتی-لارین زمان و فضا سی اولور. بایاتی-لار یئددی هیجالی اولماس واسیطە-سیله یئددینجی مین ایلین حادثە-لرینی اوزوندە داشییر و بو هزارە-نین سمبولیک اوبرازی (بیان) گۆرونور و اسکی بایاتی-لارین مضمونو، بیچیمی خصوصیله سه گاه موقامیندان، بیر حیصه کیمی شکسته لرله ایفا اولونماسی، اوخونماسی بئله ادعانی ثبوت اندیر.

باياتیلار بو باخیمدان فوق العاده اینجه-لیک و قدرتله بو معنالاری ایفاده ائتمک قابلیت-لرینی گۆستریرلر. باياتیلارین مضمونو اسکی چاغلاردا اهریمن سلطە-سی، عشق، فداکارلیق، مبارزه، هیجران، فرقت، و ... سایره-دن عبارتدیر. باياتیلاردا تک یالنىز یئددینجی هزارە-دن بیتگی حیاتینین اهریمن سلطە-سی آلتینا گنجمە-سی، سونرا حیوانلار عالمی بو سلطە-نین آلتیندا اولماسی، تقدیم اولونور. سه گاهین باشلانیشی و سه گاهین کل حادثە-لری (مویه، مانند مخالف، مبرقه، عاشیق کش) یا قوشما (اصلی-کرم) ده آشیق دیلینده، یالنىز عمومی وضعیت-دن دانیشیر. أما، یئددینجی مین ایل-لیگین اوسطوره-وی حادثە-لرینی بایاتی-لاردا و ایفالاردا، «قرە-باغ شکسته-سی»، «کسمه شکسته» و ... ده گۆرمک اولور.

اوجونجو گاه یئددینجی هزاره ایله باشلانیر و دوققوزونجو هزاره ده ده اهریمن ایلک انسان و مقدس اینه-یی هلاک ائتمە-یه قادر اولور.

بو اولومدن مختلف روایت-لر الده وار. اصلی-کرم داستانی-نین اساسیندا ایلک اینسان عشقه مالیک اولدوغونا گۆره، هم ده صیانت وظیفە-سینی داشیماغا گۆره، مقدس اینک-دن اۇنجه اهریمن اینده هلاک اولور.

آرتیق معلومات؛ «اصلی-کرم» ده دئییلیر کي ایلک اینسان و مقدس اینک اهریمن اینده یانیرلار. «یانیق کرم» ادلی ایفانین اوزو آشیق یارادیجیلیغیندا سه گاه موقام کۆکو اوستونده فوق العاده یئرلی گۆرونور.

سه گاه موقام ایفالاریندا، مویه، مایه، مبرقه، آشیق کش بیانی (مبرقه و آشیق کش اعتباریله) ایلک اینسانین اهریمن اینده یانماسیندان دانیشیر و اونو تصدیق-لە-بیر. بو اولومدن ایکینجی روایت «بن دهشن» [12] روایتی ساییلیر. بن دهشن ده دئییلر: اهریمن ایلک نؤبه-ده مقدس اینه-یی اولدورمە-یه قادر اولور. اساطیرله موتیو مقایسه-سینده لیلی-مجنون بو اساطیرلرین بیر بیانی حساب اولونور. لیلی-مجنون داستانیندا رمز لر آچیلاندان سونرا مکتبده عشقین مجنوناً قسمت اولماسی و نهایت ده مجنونون وحوش ایچینده گون کچیرمە-سی، لیلی-نین مجنون-دان اۇنجه اۆلمە-سی، بو مقایسه-نی آپارماغا آرتیق ایمکان یارادیر.

بیرینجی روایت ده ایلک اینسان اولومو عرفە-سینده جهنم دروازه-سینین اؤنوندە نسلینی قورویان توخومو بوراخماغی باجاریر. بو توخومون جهنم دروازه-سینده گوجلو اود آلوون اوزمە-ینده بنجرن قالماسی بیر کۆلگە-لی، قابا آچاچ طلب اندیر. بئله بیر آچاچ بو بیچیمده مقدس آچاغلارین کۆکونو مئیدانا گتیریر و ائله-جه-ده بو توخومون اینسانا چنوریلمە-سی ققنوس، سمندر، خصوصیله أوروبا

آدلانان قوشون اساطير لريني داشيبير و آرتيق دالدا بيتگي كيمي يارانان اينسانلارين و بوندان علاوه Phoenix (كولتورونده (فرهنگينده اينسانلارين قورد، آسلان، گويرچين، ... و ساير واسيطه-سيله دايه-ليگي بو اساطير لردن آسيلي-دير. اوچونجو گاهدا بيتگي و حيوانلار حياتي و ايلك اينساني-نين اولومو هزاره-لر اساسيندا باياتي فورماسيندا شكسته-لرله، آغي-لارلا، اوخشاملارلا بيان اولونور و بو آيين و مراسيم-لر معاصير چاغلاردا، عزا مراسيم-لرينده، ايفاچي-لار واسيطه-سيله، شكسته-لر قالب-لرينده اجرا اولونور

:اسكي اساطير اينديكي مراسيم-لرده بعضاً اوز مضمونلاريله تكرار لانيير. اؤرنك اوچون

من آشيق اولو داغلار

چشمه-لي سولو داغلار

بورادا بير ايگيد اولوب

گوي، كيشنر بولود آغلار

آشيقام آغلاماقدان

من اولدوم آغلاماقدان

باغدا خزل قالمادي

ياراما باغلاماقدان

:يا معاصرلشمين بيچيمده اؤرنك اوچون

داغلار داغيمدير منيم

غم اويلاغيمدير منيم

دينديرسن قان آغلارام

يامان چاغيمدير مين

امان فلک داد فلک

هنچ اولماديم شاد فلک

ايچيرنديگين شربتدن

اوزونده بير داد فلک

بو بيان-لار باياتي-لاردا، گننیش تحقیق و تدقیق طلب اندیر کی جزوه-نین استعدادیندان ایشیکده گورونور. هر حال-دا، اوچونجو گاهین سونوجوندا، ایشیق اولکه-سیندن یالنیز آلتی کۆک، و بیر نچه توخوم و قورد قالیر. دوردونجو گاهین اساطیرلری مختلف بیان-لاردا اؤرنک اوچون: ایشیق قریب «اشیقلار» روایتی، کیتاب دده قورقوددا نسبتاً کامیل بیچیمده و موسیقیایی بیان دا چارگاه ایفاسیندا اؤرنک اوچون «بسته نیگار، حصار، منصوریه، ...» ده ساخلانیلیر. قیساجا بئله دئمک اولار: "ایلك موجود حیوانلار عالمیندن، ساخلانیلان آدلی، داغ جا بیر آغ آندان عبارتدیر. سونرا اینک رب النوعو ایجماعاً ایاق باسیر. ابتدایی «Salur» توخوم لاردان آت، رب النوعو حیوانلار ایجماعی اهریم-له مبارزه ده تصویر اولونور. مهم حادثه، «سالورون خانمانی-نین یغماسی-دیر». بو یغمادا (بیغمادا) اینک رب النوعو و گونش اسارته گنیدیرلر. 16 ایل اسارتدن سونرا، اینک رب النوعو گونشین یاردیمیه اسارتدن قاچا بیلیر. سونرا، قاییدیر گونشی اسارتدن قورتاریر. ایکنجی مهم حادثه دوردونجو گاهین ایلك اینسانی (بوسات) و اونون ضیدلی-یی «تپه گۆز»ون موجود اولماسی-دیر. ایلك اینسان ضیدلی-یینی آرادان قالدیرماسی و سونرا اهریم-له ساواشی و ظفري مهم ساییلیر. گاهلارین اساسیندا اساطیرلردن بیزیم کولتورده نچه مختلف بیان-لار حال حاضرده موجوددور:

بیرینجی اولراق «اصلي-کرم»، «ایشیق قریب» آشیقلار بیانی: بو بیان آنمیستی دنیا گوروشو اولدوغونا گۆره و آنیمالیستی-1 مباحته و کاتگوریالاری داشیماغا گۆره توتمیستی دنیا گوروشلریندن ایلكین گورونور، (Animalism)

ایکنجی اولراق اوغوزنامه، و کیتاب دده قورقود بیانی: بو بیان توتمیستی دنیا گوروشو ساییلیر،-2

موسیقیایی موقامات بیانی: یک-گاه، دوگاه، سه-گاه، و چهارگاه-3

الف- یک گاه: بیزیم موقام موسیقیمیزده بیر پرده به چنوریلیب آما هه-له ده میصرده ایفا اولونور. یک گاه عشران ایفاسیله ایکی اولکه-نین یارانیشی اؤزوندە ساخلاییب

ب- دو گاه: روح الارواح، بايات تورک، زمین خارا، ماوراءالنهر ایفاسیله ایکنجی گاهین مقدس اینک، ایلك اینسان، یئر، دنیز یارانیشی-نی هله اؤز ایفالاریندا ساخلاییر

ج- سه گاه: مویه، مانند مخالف، مبرقه، عاشیق کش، اوچونجو گاهین اساطیرلرین اؤز دیلیله ایفاء اندیر

د- چهارگاه: دوردونجو گاهین اساطیرلرینی «گوجلو مخالف، بسته نگار، حصار، منصوریه» ایفاسی ایله کامیل بیچیمده بیان اندیر. خصوصیه حصار حیصه-سینده مؤالیف و غره ایفاسیندا توم-لاری سویوقدان قوروماق و اهریم هجومونو دفع ائتمکدن دانیشیر

«بللور لانیمش آیین و مراسم، متحرک و مجسم شعرلریمیز «رقص-لر» (آیین اویونلاری-4)

اویستا و اونا یاخین متن-لر،-5

داستان-لار و افسانه-لر، اؤرنک اوچون: ملیک محمد و ملیک جومشود-6

بو چشیدلی بیان-لار گؤستریر کی تورک خالق-لاری بیر اؤنملی گنجینه-یه مالیک اولاراق یئترینجه او گنجینه-نی تانییب، و دنیایا تانیت-دیرماق ایمکانینا حال حاضیره، ایندیلیکه صاحب گؤرونمه-بیرلر. دنیانین ایندیکی گونده-لی-یینین بیر چوخ حیصه-سین حاضیرلایان فرهنگین آدی چوخ یادداشت لاردان یا سیلینیب یا اصلاً گنجه-یبیب. آما، مادام کی دنیا دا، ایل بؤلگوسو، آی بؤلگوسو، یامسیلانیر، دنیا بو اساطیرله چیرپینیر و دؤیونور. Sunday، Lundi، Sonntag فصیل بؤلگوسو، هفته بؤلگوسو، خصوصیه آرتیریلما دیر کی، تقدیم اولونان بایاتی-لار اوسطوره-وی تفکوراساسیندان دوزولوب و تقدیم اولونور. مجموعه ده هیجران، فراق، ... گول، بولبول اساطیر یوکونو داشییرلار

ساخ اولون – مین یاشایین

(بند هشن: گزارنده دکتر مهرداد بهار، ص 34 (سه هزار سال آفریدگان به مینوی ایستادند که بی اندیشه بی حرکت ناملموس بودند [1])

صفر کلمه-سی ده اوندان توره-نیب. «زیره» اوجالیق، لاپ «zero» زیروه کلمه-سی تورک دیلینده زروان کلمه-سیندن آیریلیب، و [2] اوجا، علوی معناسینی داشییر. زروانین سمبول-لاری، ایندیله معماری عابیده-لرینده «دورد اساس اوستونده، گونزلر» خصوصیه سونرا اولو تاپیناجاقلار معماری بیچیم-لری یاشاییر

(آر. سی: زر – زروان معماری زردشتی گری ص، 15، (زروان ایستاد و زمزمه کرد تا فرزندی داشته باشد [3])

شخصیت [4]

پی-یر گریمال، فرهنگ اساطیر یونان، روم، ص 420، سیب-های زرین هیسپرید : سرگذشت هیسپریدها با حوادث زندگی [5] هر اکلس مربوط بود. هر اکلس برای تحصیل میوه-هایی که عمر جاودانی می-داد نزد آنها رفت و تلاش او برای بدست آوردن سیب (زرین در واقع نیل به مقام خدایی بود

میر علی سیداوو، آذربایجان مفیک تفکرونون قایناقلاری، ص 29 : افسانه-نین اویغور و ساسیندا اوغوز اولادلاری «گون، آی، [6] (...گؤی، داغ، دنیز، دوغولاندان سونرا بؤیوک بیر مجلس دوزه-لدیر و اورادا اؤزونو خاقان (خانلار خانی) اعلان اندیر

گزارنده دکتر مهرداد بهار، بند هشن، ص 37 : از آفریدگان مادی نخست آسمان، دیگر آب، سه دیگر زمین، چهار گیاه، پنجم [7] گوسفند، ششم مردم، هفتم خود هر مز بود

شخصیت [8]

نظریه هم زمانی هنرها [9]

توین بی، تاریخ تمدن، ص 39، ترجمه دکتر یعقوب آژند [10]

الف) هاشم رضی، گاه-شمار جشن-های ایران باستان، بخش چهارم، ص 80: هزار هفتم، هجوم اهریمن و دچار شدن جهان به [11] پنیاره و گزند، آغاز دوره-ی آمیختگی که سه هزاره سوم را در بر می-گیرد

ب) گزارنده، دکتر مهرداد بهار، بن دهشن، ص 52: او بر گیاه زهر چنان فراز برد (که) در زمان بخشکید

گزارنده دکتر مهرداد بهار، بن دهشن، ص 52: [او آز، نیاز و سیج درد و بیماری و هوس و بوشاسب را بر تن گاو] و کیومرث [12] فراز هشت، پیش از آمدن بر گاو، هر مز منگ درمان بخش را که بنگ نیز خوانند، برای خوردن به گاو داد و سپس پیش چشم (وی) بمالید تا او را از نابودی ویژه گزند و تا آرامی کم باشد. در زمان نزار و بیمار شد و شیر (او) برفت و درگذشت. پیش از آمدن بر... کیومرث هر مزد خواب را بر کیومرث فراز برد

—·—·—